

A fogyatékosággal élő személyek politikai részvételhez való joga

Összefoglaló

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 39. cikke minden uniós polgár számára garantálja az aktív és passzív választójogot az európai parlamenti választásokon, a 40. cikk pedig garantálja az aktív és passzív választójogot a helyhatósági választásokon. A 21. cikk elismeri a megkülönböztetésmentességhez való jogot, a fogyatékoság alapján történő megkülönböztetést is beleértve, a 26. cikk pedig elismeri és tiszteletben tartja a fogyatékkal élő személyek jogát az önállóságuk, társadalmi és foglalkozási beilleszkedésük, valamint a közösség életében való részvételük biztosítását célzó intézkedésekre.

A politikai életben való részvétel lehetősége az egyik központi eleme annak, hogy mit jelent demokratikus társadalomban élni. Ennek megfelelően a politikai részvételhez való jog – a fogyatékosággal élő személyek számára is – szilárd alapokra épül a nemzetközi jogban, benne foglaltatik a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló ENSZ-egyezményben (CRPD), az Európa Tanács jogi aktusaiban és az

Európai Unió elsődleges és másodlagos joganyagában. A 2014. májusban zajló európai parlamenti választások alkalmas pillanatot kínálnak annak vizsgálatára, hogy a vonatkozó nemzeti jogi, politikai és közigazgatási rendelkezések hogyan ösztönzik vagy gátolják a fogyatékosággal élő személyek választásokon való részvételét.

Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) és az Európai Bizottság az Európai Fogyatékosügyi Szakemberek Tudományos Hálózatán (Academic Network of European Disability Experts – ANED) keresztül a 28 uniós tagállam egész területéről gyűjtött adatokat, amelyekből kiderül, hogyan tartják tiszteletben, hogyan védik, támogatják és érvényesítik a fogyatékosággal élő személyek politikai részvételhez való, a CRPD 29. cikkében megállapított jogát. Az adatok alapján készített vélemények központi témája a választás és az aktív és passzív választójog, ahogyan ezeket az emberi jogok európai egyezménye (EJEE), az Európai Unió Alapjogi Chartája és az uniós szerződések garantálják.

Fontosabb megállapítások és a kutatási eredményeken alapuló ajánlások

Az FRA és az ANED elemzéseiből származó megállapítások közül az első pozitív: az akadálymentes, hozzáférhető környezetnek köszönhetően a fogyatékosággal élő személyek aktív polgárok, akik szívesen részt vesznek közösségük politikai életében. A választásokon való szavazás mellett a fogyatékosággal élő személyek nagy számban vesznek

részt más típusú politikai tevékenységekben is, például csatlakoznak politikai pártokhoz, politikai gyűlésekre járnak vagy felkeresik választott tisztségviselőiket. Részvételüket tovább javíthatja, szükség esetén, akadálymentesebb információk és folyamatok biztosítása, valamint a hatékonyabb támogatás és az ésszerű alkalmazkodás – azaz olyan intézkedések, amelyek

révén a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos mértékben élhetnek emberi jogaikkal.

A második megállapítás alapján még mindig akadnak komoly problémák a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogának megvalósításában. Kitartóan fennállnak bizonyos jogi akadályok, például egyes fogyatékossgal élők választójogának korlátozásai, illetve különbség van a törvényben és a szakpolitikában megfogalmazott ígéret és ezek gyakorlati megvalósulása között – például a nem akadálymentesített szavazóhelyiségek vagy weboldalak formájában. Ezek az akadályok elzárhatják a fogyatékossgal élőket attól a lehetőségtől, hogy befolyásolni tudják a mindennapi életükre kiható törvények és szakpolitikák kidolgozását és végrehajtását. A közintézmények legitimitásának növeléséhez és az igazságosabb, befogadó, minden tagja számára teljes körű részvételi lehetőséget kínáló társadalom létrehozása érdekében a lehető leghamarabb foglalkozni kell ezekkel a problémákkal.

A harmadik megállapítás alapján a politikai részvétel akadályai nem egyformán érintik a fogyatékossgal élő személyeket. A súlyosabb károsodással élők a fogyatékossgal egyes típusaival rendelkezőkhöz – például az értelmi fogyatékosokhoz – hasonlóan aránytalanul nagy akadályokba ütköznek a politikai életben való részvétel során. Mivel ezeket a személyeket gyakran az elszigeteltség és a kirekesztés is sokkal nagyobb mértékben sújtja, a politikai folyamatokban való, teljes körű részvételi

lehetőségük biztosítása külön kihívást jelent a politikai döntéshozók számára.

A CRPD e területre vonatkozó követelményeit tükrözve és a kutatás eredményeiből kiindulva öt kérdéskört lehet elkülöníteni:

- a politikai részvétel jogi és adminisztratív akadályainak felszámolása;
- a választási eljárások, létesítmények és választási anyagok akadálymentességének javítása;
- a politikai életben és közéletben való részvétel lehetőségeinek bővítése;
- a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogának szélesebb körű tudatosítása;
- adatgyűjtés a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételének méréséhez.

A jelentés mindegyik felsorolt kérdésről részletesen tájékoztat. Az FRA és az ANED véleményt fogalmazott meg a fenti kérdések mindegyikéről, és ezekben konkrét intézkedéseket javasolnak az uniós intézményeknek és a tagállamoknak.

A politikai részvétel jogi és adminisztratív akadályainak felszámolása

Az uniós tagállamok komoly előrehaladást értek el azon a téren, hogy a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogát beépítsék a nemzeti politikai és jogrendszerükbe.¹ Három

A vélemények háttérét képező kutatási eredmények

Az összefoglalóban ismertetett elemzések és vélemények az FRA és az európai bizottsági finanszírozással működő Európai Fogyatékosügyi Szakemberek Tudományos Hálózata (ANED) által összegyűjtött adatokon alapulnak. Az adatgyűjtés az ENSZ Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala által megtervezett „struktúra-folyamat-kimenetel” mutatómodell alkalmazásával az FRA és az Európai Bizottság által kidolgozott emberi jogi mutatókon alapul.

Az FRA és az ANED az uniós tagállamokban nyilvánosan hozzáférhető forrásokból dokumentumelemzés útján gyűjtött információt, és viszonylag kevés esetben az állami hatóságoktól is kért adatokat. A jelentésben felhasznált statisztikai adatokat az FRA és az ANED a már rendelkezésre álló, az Unió egészére kiterjedő szociális felmérésekből vonta ki.

Az összes kutatási eredmény az *Indicators on the right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators (A fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogát mérő mutatók: emberi jogi mutatók)* című jelentésben jelent meg (lásd a „További információk” pontban).

¹ Lásd: FRA (2013), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2012* (Alapvető jogok: kihívások és eredmények 2012-ben), Éves jelentés 2012, Luxembourg, Kiadóhivatal; és FRA (2012) *Fundamental rights: challenges and achievements in 2011* (Alapvető jogok: kihívások és eredmények 2011-ben), Éves jelentés 2011, Luxembourg, Kiadóhivatal.

kivétellel mindegyik tagállam ratifikálta a CRPD-t, és a fő rendelkezésekhez viszonylag kevés fenntartást vagy nyilatkozatot fűztek. A maradék három tagállam is aláírta már az egyezményt, és most teszi meg a ratifikáláshoz szükséges lépéseket.² Több tagállam ezenkívül nemzeti stratégiát vagy cselekvési tervet is kidolgozott a CRPD végrehajtására, és ezekben a 2010–2020-ra szóló európai fogyatékosügyi stratégiával összhangban foglalkoznak a politikai részvételhez való joggal. A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága – az ENSZ-egyezmény alapján a CRPD végrehajtásának felügyeletére létrehozott testület – a részes államoknak szóló záró észrevételek révén hivatalosan értékeli az egyezmény végrehajtása terén a CRPD-t ratifikáló uniós tagállamokban és magában az Unióban elért előrehaladást.

Az elemzés eredményei mindazonáltal azt jelzik, hogy a jogi és adminisztratív akadályok a fogyatékossgal élő személyek egy része esetében továbbra is meggátolják a másokkal egyenrangú részvételt a politikai életben. Ezek az akadályok a következő formákban jelennek meg:

- a választójog jogi korlátozásai a fogyatékossgal élő személyek egy részének, különösen a pszichoszociális vagy értelmi fogyatékossgal rendelkezők esetében;
- hozzáférhetetlen és megterhelő közigazgatási eljárások, amelyek a fogyatékossgal élő személyeket megfosztják választójoguktól; más szóval, az ilyen folyamatok a gyakorlatban megvonhatják a választójogot a fogyatékossgal élőkétől;
- a panaszmechanizmusokhoz való hozzáférés nehézségei olyan esetekben, amikor a fogyatékossgal élő személyek a választójoguk gyakorlása során problémákba ütköznek.

A jogi akadályok terén a fő probléma azzal kapcsolatos, hogy a cselekvőképességüktől megfosztott személyektől megtagadják az aktív vagy passzív választójogot. Az uniós tagállamok többségében a cselekvőképességtől való megfosztásról hozott határozat automatikusan azt eredményezi, hogy nem szavazhatnak. Ahol reformokat hajtottak végre a fogyatékossgal élő személyek választójogának szavatolása érdekében, ez esetenként nem minden

választásra érvényes, mivel sok uniós tagállamban más-más törvény vonatkozik a választások különböző típusaira. A meglévő záró észrevételekből³ és a CRPD 12. cikkéről szóló általános megjegyzés tervezetéből⁴ világosan kiderül a CRPD bizottság azon véleménye, miszerint meg kell reformálni azokat a nemzeti jogszabályokat, amelyek embereket fosztanak meg a választójoguktól valamilyen fogyatékossgal vagy azzal egyenértékűnek tartott tulajdonság, például felmért „képesség” alapján.

A választásokhoz kapcsolódó adminisztratív eljárások hozzáférhetlensége szintén gátolhatja a fogyatékossgal élők részvételét. Néhány uniós tagállamban nem akadálymentesek a fogyatékossgal élő személyeknek szóló támogatás vagy segítség igényléséhez rendszeresített eljárások. A tartós gondozást nyújtó intézményekben élő személyek szavazását ugyancsak meggátolhatja a szavazásukat lehetővé tevő mechanizmusok hiánya.

A választójogból szükségszerűen kell, hogy következzen a panasztételi lehetőség arra az esetre, ha a választójog nem érvényesíthető. Az elemzés azt jelzi, hogy a cselekvőképességüktől megfosztott személyek az uniós tagállamok többségében nem képesek jogszerűen panaszt tenni politikai részvételükkel kapcsolatban. Ráadásul a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételével kapcsolatos ügyek eldöntésére használt bírósági vagy peren kívüli panaszmechanizmusok előfordulását csak az uniós tagállamok nagyjából egynegyedében lehetett kimutatni. Amint azt az FRA más területeken végzett kutatásai mutatják, a panaszmechanizmusokig eljutó esetek alacsony számának hátterében rejlő tényezők egyike valószínűleg az, hogy nem áll rendelkezésre akadálymentes információ arról, hogyan és hol lehet panaszt tenni.⁵ Egyes esetek azonban így is eljutottak az Emberi Jogok Európai Bíróságához (EJEB), illetve a CRPD fakultatív jegyzőkönyve alapján – amely lehetővé teszi az egyéni beadványokat, és amelyet 21 uniós tagállam most ratifikál – a CRPD bizottsághoz.

3 A CRPD-ről szóló záró észrevételek itt érhetők el: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=4

4 ENSZ, Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (2013), Általános megjegyzés az egyezmény 12. cikkéről – A törvény előtti egyenlőség, tervezet; elérhető: www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/DGCArticles12And9.aspx

5 Lásd: FRA (2009), EU-MIDIS – Az Európai Unió felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetésről. Jelentés a fő eredményekről, Luxembourg, Kiadóhivatal; és FRA (2012), *Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality* (Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU-ban: lépések az egyenlőség előmozdítása felé), Luxembourg, Kiadóhivatal.

2 Lásd az 5. és 10. fejezetet, FRA (2014), *Fundamental rights: challenges and achievements in 2013* (Alapvető jogok: kihívások és eredmények 2013-ban), Éves jelentés 2013, Luxembourg, Kiadóhivatal.

1. ábra: Szavazhatnak-e a cselekvőképességüktől megfosztott személyek (uniós tagállamok szerint)?

Forrás: FRA, 2014, Waddington 2014

Vélemények

Az EU aláírta a CRPD-t, jogának és szakpolitikáinak pedig meg kell felelniük az EU Alapjogi Chartájában foglaltaknak. Az Európai Bizottság rendszeresen beszámol a 93/109/EK és a 94/80/EK tanácsi irányelvek végrehajtásáról, amelyek részletes szabályokat állapítanak meg az aktív és passzív választójogok az európai parlamenti és a helyhatósági választásokon való gyakorlására vonatkozóan. A két irányelv végrehajtásáról szóló jövőbeni jelentéseknek tartalmazniuk kell annak értékelését, hogy az irányelvek értelmezése összhangban van-e a CRPD 29. cikkében foglalt, politikai részvételhez való joggal.

Amint azt az FRA 2013-ra vonatkozó éves jelentése és a Fogyatékossgal Foglalkozó Magas Szintű Csoport 2010 óta készült jelentései mutatják, a fogyatékossgal élők jogai terén sok uniós tagállam rendelkezik nemzeti cselekvési tervvel vagy stratégiával, vagy most dolgozik ezeken. Ezekben a szakpolitikákban szerepelniük kell a fogyatékossgal élők politikai részvételét támogató egyedi intézkedéseknek, valamint olyan konkrét célszámoknak és mérőkövetőknél, amelyekkel mérni lehet a CRPD vonatkozó rendelkezéseinek végrehajtásában elért előrehaladást.

A választójog és a cselekvőképesség különválasztása

A választójog az Unió sok tagállamában továbbra is összekapcsolódik a cselekvőképességgel, így a cselekvőképességüktől megfosztott személyek nem szavazhatnak az európai parlamenti vagy helyhatósági választásokon. Az FRA 2010-es jelentése a mentális egészségügyi problémákkal küzdő és az értelmi fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogáról, amelyet az FRA ezt követő éves jelentései aktualizáltak, azt állapította meg, hogy néhány tagállamban még mindig szükség van jogszabályi reformra a CRPD előírásainak teljesítéséhez. A CRPD bizottság záró észrevételeivel összhangban az uniós tagállamoknak meg kell reformálniuk azokat a nemzeti jogszabályokat, amelyek embereket fosztanak meg a választójoguktól valamilyen fogyatékossgal vagy azzal egyenértékűnek tartott tulajdonság, például felmért „képesség” alapján.

Amint azt a 2010–2020-ra szóló európai fogyatékossgügyi stratégia kimondja, az Európai Bizottság támogatja, hogy a cselekvőképességről szóló tagállami jogszabályokat hangolják össze a CRPD-vel. Ez a továbbiakban a Fogyatékossgal Foglalkozó Magas Szintű Szakértői Csoport keretében folytatódhatna, ahol az uniós tagállamok képviselői megoszthatják egymással az e területre vonatkozó jogi reformok kidolgozásában és végrehajtásában szerzett tapasztalataikat.

Az adminisztratív akadályok megszüntetése

A nemzeti állami hatóságoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a választáshoz vagy ésszerű alkalmazkodáshoz szükséges regisztráció követelménye ne járjon azzal az eredménnyel, hogy a fogyatékossgal élő személyeket kizárja a választásokból. Az e téren lehetséges intézkedések közé tartozhat a regisztrációs folyamat akadálymentességének biztosítása a vonatkozó weboldalakkal az EN 301549 uniós szabvánnyal összhangban történő átalakításával, amely összhangban van a nemzetközileg elismert akadálymentesítési szabványokkal (pl. a World Wide Web Consortium internetes tartalmak akadálymentességére vonatkozó iránymutatásai (WCAG) 2.0 AA változatával), valamint azzal, hogy az információt más formátumban, például

könnyen olvasható, nagy betűméretben vagy Braille-írással is hozzáférhetővé teszik. A tartós gondozást nyújtó intézményekben élő személyek számára, akik nem tudnak eljutni a szavazóhelyiségekbe, alternatív szavazási formákat kell lehetővé tenni. Az ilyen választási módszereknek garantálniuk kell a szavazás titkosságát és azt, hogy a fogyatékosokkal élő személyek mások jogtalan befolyásától mentesen, szabadon adhassák le szavazatukat a támogatni kívánt pártra vagy jelöltre.

A panasz eljárások hatékonyságának javítása

A bírósági és peren kívüli panaszmechanizmusokat egyaránt akadálymentesebbé kell tenni a fogyatékosokkal élő személyek számára. Az egyik fontos lépés az lenne, ha megszüntetnék a cselekvőképességüktől megfosztott személyek azon jogára vonatkozó korlátozásokat, hogy gyámjuktól függetlenül is panaszt tehessenek. Intézkedéseket kell tenni annak érdekében is, hogy a különböző formátumú tájékoztató anyagok készítése révén minden fogyatékosokkal élő személy garantáltan tájékozódhasson arról, hogy hol és hogyan tehet panaszt. Ezt az információt a fogyatékosokkal élő személyek támogató és tanácsadó szervezetein, köztük a fogyatékosügyi szervezeteken keresztül kell terjeszteni.

Végezetül, ahogyan azt az FRA az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés Európában: a kihívások és lehetőségek áttekintése című 2011-es jelentése és az FRA Access to justice in cases of discrimination in the EU – Steps to further equality (Az igazságszolgáltatáshoz való jog hátrányos megkülönböztetéssel kapcsolatos ügyekben az EU-ban: lépések az egyenlőség előmozdítása felé) című 2012-es jelentése vázolja, a politikai jogok érvényesítésében fontos lépés lehet, ha a civil társadalmi szervezetek, köztük a fogyatékosügyi szervezetek számára lehetővé teszik a követelések bíróság elé vitelét. A kereshetőségi jogra vonatkozó szigorú szabályok gyakran meggátolják, hogy a civil társadalmi szervezetek közvetlenebb szerepet vállaljanak az alapvető jogok megsértése miatti peres eljárásokban.

A választási eljárások, létesítmények és választási anyagok akadálymentességének javítása

Ami az akadálymentesség szabályait illeti, a legtöbb uniós tagállamban van ilyen előírás a középületek építésére és felújítására vonatkozóan, és a tagállamok nagyjából felében a szavazóhelyiségekre is. Sok uniós tagállam az internetes információszolgáltatókra és a médiaszolgáltatókra nézve is jogi akadálymentesítési követelményeket alakított ki, bár az esetek egy jelentős részében ezek a követelmények csak a közérdekű információszolgáltatókra vonatkoznak. A választási jogszabály az uniós tagállamok többségében előírja, hogy a fogyatékosokkal élők segítséget kaphatnak a szavazáshoz, bár ez néhány tagállamban csak a fizikai vagy érzékszervi károsodással élő személyek számára elérhető.

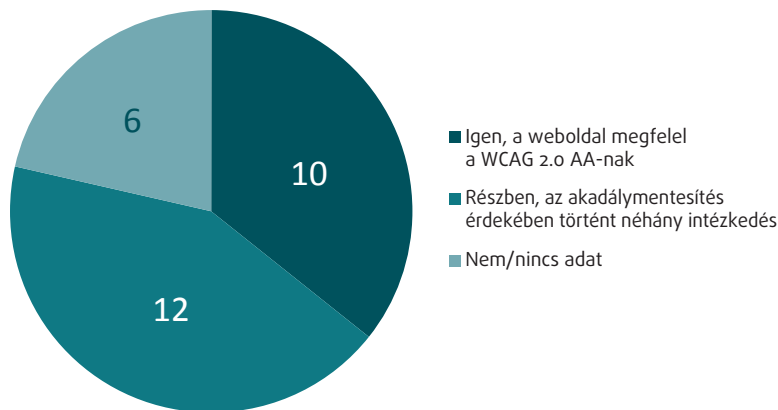
A legtöbb tagállamban van akadálymentesítési előírás a középületek építésére és felújítására vonatkozóan, és a tagállamok nagyjából felében az akadálymentesség a szavazóhelyiségekre is érvényes. Azt azonban nagyon nehéz megítélni, hogy ezeknek a szabályoknak a végrehajtása mennyire megfelelő, mivel nincsenek megbízható, összehasonlítható adatok az épületek gyakorlati akadálymentességéről. Az adatok hiányából következően nem lehet

meghatározni, hogy a szavazóhelyiségek vagy középületek milyen arányban akadálymentesek. Ahol rendelkezésre állnak adatok, a megbízhatóságukat ott is rontja az akadálymentesség értékelésére szolgáló következetes kritériumok hiánya és a fizikai károsodással élő személyek szükségleteinek előtérbe helyezése, más fogyatékosokkal élők kizárásával.

Az akadálymentesség javításának fontos része az ésszerű alkalmazkodás biztosítása. Bár a választási jogszabály az uniós tagállamok többségében előírja, hogy a fogyatékosokkal élők segítséget kaphatnak a szavazáshoz, ez néhány tagállamban csak a fizikai vagy érzékszervi károsodással élő személyek számára elérhető. Ráadásul arra sincs mindig lehetőség, hogy a fogyatékosokkal élő személyek maguk válasszák meg, hogy kinek a segítségét szeretnék igénybe venni.

A választási folyamatokban való részvétel az információhoz való hozzáféréstől függ; ez rendszerint a rádió, televízió és az internet közvetítésével, valamint nyomtatott anyagok révén történik. Az épített környezethez hasonlóan sok uniós tagállam az internetes információszolgáltatókra és a médiaszolgáltatókra nézve is jogi akadálymentesítési követelményeket alakított ki, bár az esetek egy jelentős részében ezek a követelmények csak a közérdekű információszolgáltatókra vonatkoznak. A gyakorlatban viszont a meglévő adatok azt jelzik, hogy a választással kapcsolatos médiumok a fogyatékosokkal élő személyek számára javarészt nem hozzáférhetőek. A legtöbb tagállamban a szavazáshoz

2. ábra: A választási instrukciókat és a jelöltekről szóló információkat közlő weboldal saját állítása szerint megfelel-e az akadálymentesítési előírásoknak (uniós tagállamok szerint)?

Forrás: FRA, 2014

szükséges instrukciókat és a jelöltekről szóló információkat tartalmazó hivatalos honlap nem állítja, hogy megfelelne a World Wide Web Consortium internetes tartalmak akadálymentességére vonatkozó iránymutatásai (WCAG) 2.0 AA változatában⁶ az internet akadálymentesítésére vonatkozó előírásnak, bár a legtöbb esetben már történtek lépések az információ jobb hozzáférhetősége érdekében. Bár a feliratozás már nagyobb arányban

elérhető, így a halláskárosodással élők számára a választási információkat közlő televíziós műsorok akadálymentesebbek lettek, az audionarráció vagy a nemzeti jelnyelvre való tolmácsolás használata kevésbé elterjedt.

Vélemények

Bár jogi akadálymentesítési előírások már sok uniós tagállamban hatályban vannak, a környezet akadálymentességének mérését akadályozza, hogy nincsenek olyan közös uniós kritériumok, amelyek meghatároznák, mi minősül akadálymentes épületnek. A CRPD 9. cikke (2) bekezdésének a) pontja szerinti felelősségük értelmében a részes államoknak – az EU-nak és a tagállamoknak egyaránt – intézkedéseket kell tenniük a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló létesítmények és szolgáltatások, köztük az állami hatóságok épületeinek hozzáférhetősége érdekében bevezetett minimális szabványok és irányelvek alkalmazásának fejlesztésére, hatálybaléptetésére és ellenőrzésére. Ezekben a kritériumokban nemcsak a testi fogyatékossgal élők, hanem minden fogyatékossgal élő személy akadálymentesítési szükségleteinek szerepelnie kell. Az Európai Bizottság tovább támogatja és kiegészíti a nemzeti tevékenységeket, többek között az épített környezet akadálymentességére vonatkozó M/420 szabványosítási megbízáás második szakasza keretében.

Amennyiben a fogyatékossgal élő személyeknek a szavazáshoz támogatásra van szükségük, a törvényben biztosítani kell, hogy az általuk választott személy segítségét vehessék igénybe. Az ilyen segítségnyújtásnak kérésre minden fogyatékossgal élő személy számára elérhetőnek kell lennie.

Az uniós tagállamoknak szorgalmazniuk kell, hogy a médiaszolgáltatók növeljék a szolgáltatásaik akadálymentességét. A weboldalakat az EN 301549 uniós akadálymentesítési szabvány szerint kell elkészíteni, a médiaszolgáltatásokat pedig feliratozással, jelnyelvi tolmácsolással és audionarrációval lehet akadálymentesíteni, lehetőség szerint az uniós szabványok mintájára. A tagállamok ennek elérése érdekében mérlegelhetik a média akadálymentességére irányuló jogi és politikai intézkedéseik

6 World Wide Web Consortium (W3C) (2008), Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0, W3C ajánlás, 2008. december 11., elérhető: www.w3.org/TR/2008/REC-WCAG20-20081211.

megerősítését, például az akadálymentességre vonatkozó mérhető célok kitűzésével és a meglévő jogszabály hatókörének kiterjesztésével, hogy az állami szolgáltatók mellett a magánszolgáltatókra is vonatkozzon. Az EU azzal segítheti elő ezt a folyamatot, hogy támogatja az audiovizuális médiaszolgáltatókról szóló irányelv végrehajtását, amely arra ösztönzi a tagállamokat, hogy szorgalmazzák, hogy a médiaszolgáltatók gondoskodjanak a szolgáltatásaik akadálymentesítéséről a látás- vagy halláskárosodással élők számára.

A választásokat megelőző időszakban a szavazáshoz szükséges útmutatásokat és a jelöltekről szóló információkat tartalmazó kommunikációs anyagoknak világos megfogalmazással, egyszerű nyelvezettel kell készülniük, és többféle formátumban is könnyen elérhetőnek kell lenniük. A tagállamoknak arról is gondoskodniuk kell, hogy a választási folyamat során támogatást lehessen igénybe venni az akadálymentes formátum biztosításához.

A politikai pártoknak a programjukat és más kampányanyagaikat a károsodások különféle típusaival élő személyek szükségleteit tükrözve többféle formátumban is el kell készíteniük, például könnyen olvasható változatban, felirattal vagy jelnyelvi tolmácsolással ellátott video formájában, Braille-írással vagy nagy betűméretű nyomtatásban. A politikai pártok azzal is növelhetik a fogyatékosággal élő személyeknek a tevékenységeikben való részvételi lehetőségét, ha lépéseket tesznek rendezvényeik akadálymentesítése érdekében, például ellenőrzik a találkozóhelyek akadálymentességét, és jelnyelvi tolmácsot biztosítanak.

Fontos, hogy a politikai pártok – mint a politikai döntéshozatal elsődleges eszközei a kormányzat minden szintjén – a kampányanyagaikat a fogyatékosok számára akadálymentessé tegyék. Az akadálymentes formátumú pártprogramra az uniós tagállamok felében akadt példa, de ez sem volt következetes: sok tagállamban csak egy vagy két párt adott akadálymentes formátumú tájékoztatást, és gyakran ezek is csak a károsodások meghatározott típusainak esetére voltak alkalmasak. Ugyancsak említésre méltó, hogy a 2014. évi európai parlamenti választásokról szóló kampányanyagaik elkészítésére a páneurópai pártok által tett kötelezettségvállalások nagyrészt abból eredtek, hogy a fogyatékosügyi szervezetek kampányt folytattak a választások akadálymentességének javítása érdekében.

A politikai életben való részvétel lehetőségeinek bővítése

A fogyatékosággal élő személyeknek a politika kidolgozásába és a döntéshozatalba való aktív bevonását – akár a képviseleti szervezeteiken keresztül – még nem mindegyik uniós tagállam fogalmazta meg követelményként, vagy ültette át a gyakorlatba. Arról is kevés az információ, hogy hány olyan választott tisztségviselő van, aki saját bevallása szerint fogyatékosággal él.

A kutatás azt is megvizsgálta, hogy a fogyatékosággal élő személyeknek és képviseleti szervezeteiknek a szavazáson és a választásokon túl milyen lehetőségeik vannak a tágabb értelemben vett politikai életben való részvételre.

A CRPD szerint a kötelezettségek közé tartozik a képviseleti szervezeteiken keresztül a fogyatékosággal élő személyekkel való alapos konzultáció, és aktív bevonásuk a politika kidolgozásába és a döntéshozatalba; ezt azonban még nem mindegyik uniós tagállam fogalmazta meg követelményként vagy ültette át módszeresen a gyakorlatba. Az elemzés azt mutatja, hogy a CRPD végrehajtására tett lépések keretében az állami hatóságok egyre gyakrabban konzultálnak a fogyatékosügyi szervezetekkel, és egyre többször vonják be őket a döntéshozatalba – ezt az Európa egészében tapasztalható ígéretes szokást tovább kell bővíteni és mélyíteni. Számos lehetőség lenne arra, hogy a fogyatékosággal élő személyek szervezeteit bevonják az ebben a jelentésben vázolt problémák vizsgálataiba és megoldásába.

A fogyatékosággal élő személyek közéleti részvételre való lehetőségének fontos mutatója azoknak a fogyatékosággal élő személyeknek a száma, akik választott közhivatalalt töltenek be. Ez a kutatás mindazonáltal azt mutatja, hogy nincsenek egyértelmű adatok arról, hogy a fogyatékosággal élő személyek milyen mértékben tudják kihasználni azt a lehetőséget, hogy európai parlamenti, nemzeti parlamenti vagy önkormányzati képviselőnek választhatók.

Vélemények

Az uniós tagállamoknak és az uniós intézményeknek a fogyatékossgal élő személyeket érintő döntéshozatali folyamatokba be kell vonniuk a fogyatékossgal élő személyeket, illetve képviseleti szerveiket. A tagállamoknak és az uniós intézményeknek ezért meg kell erősíteniük a meglévő fogyatékosügyi szervezetek bevonására szolgáló mechanizmusait, amihez tanácsadó vagy konzultációs testületeket is létrehozhatnak. Ezekben jelentős arányban kell szerepelniük a fogyatékossgal élő személyek különböző csoportjait képviselő fogyatékosügyi szervezeteknek. A fogyatékossgal élő személyek képviselőit az ilyen testületekben teljes jogú, másokkal egyenrangú tagnak kell tekinteni, és úgy kell ellátni a szükséges erőforrásokkal, hogy függetlenségük csorbitása nélkül kapjanak támogatást az érdemi részvételhez.

Az uniós tagállamoknak és az uniós intézményeknek gondoskodniuk kell arról, hogy a fogyatékossgal élő személyeket érintő jogalkotással és politikával kapcsolatos konzultációs folyamatokban való részvételi lehetőséget világos formában, széles körben meghirdessék, és ehhez akadálymentes kommunikációs eszközöket használjanak. A tagállamoknak lehetőséget kell adniuk arra, hogy a fogyatékosügyi szervezetek hozzászólásait más formátumban, például Braille-írással vagy könnyen olvasható változatban is beadhassák. A javasolt jogszabályokról tárgyaló nyilvános meghallgatásokat és bizottsági üléseket akadálymentessé kell tenni, például a fizikai akadályok megszüntetésével és jeltolmácsok biztosításával.

Az uniós tagállamoknak meg kell vizsgálniuk az olyan rendszerek lehetőségét, amelyekkel biztosíthatják, hogy a jelöltek vagy leendő jelöltek másokkal egyenlő eséllyel indulhassanak a választott hivatalért. Ebbe beletartozhat pénzügyi és egyéb támogatás az olyan kiegészítő erőforrásokhoz, amelyekre a fogyatékossgal élő személyeknek a hatékony kampányhoz szüksége lehet, valamint a politikai tevékenységek helyszínét képező épületek megközelítését meggátoló fizikai és egyéb akadályok megszüntetésére tett lépések. A fogyatékossgal élő választott képviselők számára hivatalba lépésük után biztosítani kell a szükséges és ésszerű alkalmazkodás lehetőségét ahhoz, hogy a feladataikat másokkal egyenrangúan láthassák el.

A konkrét személy igényeire szabott ésszerű alkalmazkodásra még abban az esetben is szükség lehet, ha a környezet egyébként akadálymentes. Az ilyen alkalmazkodáshoz tájékozódni kell a választott tisztségviselő szükségleteiről. Az ilyen adatgyűjtés során mindazonáltal a titoktartás és a fogyatékossgal élő személyek magánéletének tiszteletben tartása érdekében eleget kell tenni a törvényben előírt biztosítékoknak.

A fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogának szélesebb körű tudatosítása

Az FRA és az ANED elemzése azt mutatja, hogy a fontos szereplők, például a választási tisztviselők, a politikai pártok, az állami hatóságok és a médiaszolgáltatók felé nem irányulnak olyan képzési és figyelemfelhívó erőfeszítések, amelyek a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való jogának érvényesítéséről szólnának. Emellett ki kell alakítani a megfelelő szereplők arra való képességét, hogy eleget tegyenek a fogyatékossgal élő személyek szükségleteinek.

A jogok megvalósulásához a köztisztviselőknek és más meghatározó személyeknek jól informálnak kell lenniük általában véve a fogyatékossgal élők esélyegyenlősége terén, ezenkívül ismerniük kell a CRPD alapelveit, amilyen például az akadálymentesség vagy az ésszerű alkalmazkodás kötelezettsége. Az adatok tanúsága szerint mindössze egy uniós tagállam van,

ahol törvény írja elő a választási tisztviselők olyan képzését, amelybe beletartozik a fogyatékossgal alapján történő megkülönböztetéstől való mentesség, az akadálymentesség és az ésszerű alkalmazkodás. A fogyatékosügyi szervezeteknek meghatározó szerepük van abban, hogy felhívják az állami hatóságok figyelmét a fogyatékossgal élő személyek jogaira, és ezt a szerepet a kormányzat minden szintjére kiterjedő konzultációs mechanizmusok továbbfejlesztésével a továbbiakban is elláthatják.

A figyelemfelhívás fontossága nem korlátozódik az állami hatóságokra és a választásokban részt vevő más szereplőkre. Az is elengedhetetlen, hogy a fogyatékossgal élők maguk is tisztában legyenek a választójogukkal és a politikai életben való részvételi jogukkal, különös tekintettel a súlyosabb károsodással élőkre, akiket a politikai életből való kirekesztés a leggyakrabban sújt. Ha a fogyatékossgal élők tudatában vannak ezeknek a jogoknak, hatékonyabban felismerhetik azokat a gyakorlatokat és eljárásokat, amelyek meggátolják őket e jogok gyakorlásában.

A figyelemfelhívás mellett fontos tevékenység a megfelelő szereplők arra való képességének fejlesztése, hogy eleget tudjanak tenni a fogyatékossgal élő választók szükségleteinek. Az információk és

kampányanyagok akadálymentességéről szóló adatok azt jelzik, hogy növelni kell a politikai pártok és médiaszervezetek arra való képességét, hogy a közléseiket akadálymentesítsék. A szavazóhelyiségek és az állami hatóságok épületeinek megközelíthetlensége arra utal, hogy erősíteni kell a megfelelő állami hatóságoknak az akadálymentesítésre vonatkozó építési szabályzatok végrehajtását ellenőrző kapacitáit, ezenkívül részletes, egységesített iránymutatásokat kell kidolgozni az épületek akadálymentességének gyakorlati értékeléséhez.

Vélemények

Az uniós tagállamoknak konkrét lépéseket kell tenniük, hogy növeljék az állami hatóságok arra való képességét, hogy hatékonyan ellenőrizzék az akadálymentességgel kapcsolatos építési szabályozások végrehajtását, és gondoskodniuk kell arról, hogy az akadálymentesítési követelmények betartásáért felelős szervek megfelelő erőforrásokhoz jussanak. Az Európai Bizottságnak azzal kell segítenie ezt a folyamatot, hogy tovább támogatja az épületek akadálymentességének értékelésére szolgáló szabványosított uniós iránymutatások kidolgozását, minden fogyatékossgal élő személy szükségleteinek figyelembevételével.

A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a választási hatóságok és a választások helyi szintű felügyeletével megbízott tisztviselők átfogó képzést kapjanak a fogyatékossgal alapján történő megkülönböztetéstől való mentesség, az akadálymentesség és az ésszerű alkalmazkodás témakörében. A képzésnek a választás során a fogyatékossgal élőknek nyújtott segítségre vonatkozó nemzeti jogi rendelkezésekkel, valamint a segítség vagy támogatás igénylésére szolgáló eljárásokkal is foglalkoznia kell. Annak érdekében, hogy a képzés a fogyatékossgal élő által tapasztalt akadályokkal foglalkozzon, a fogyatékosügyi szervezeteket be kell vonni annak megtervezésébe és végrehajtásába, amihez többek között a választási hatóságok és a fogyatékosügyi szervezetek közös kezdeményezései is keretet adhatnak.

A tagállamoknak a választási folyamatról szóló figyelemfelhívó tevékenységeket kell folytatniuk a fogyatékossgal élő személyek körében. Ezt például az állampolgári ismereteket oktató projektekkel lehet elérni, amelyek keretében a fogyatékossgal élő személyekkel ismertetik a politikai jogaikat, de az önszorgító csoportok létrehozása is hasznos lehet. A figyelemfelhívó tevékenységeknek az olyan tartós gondozást nyújtó intézményekre is ki kell terjedniük, ahol fogyatékossgal élő személyek laknak.

A tagállamok a fogyatékosügyi szervezetekkel közösen gyakorlati iránymutatásokat dolgozhatnak ki az akadálymentes pártprogramok, kommunikációs anyagok és műsorok készítéséhez, hogy javítsák a politikai pártok és médiaszervezetek arra való képességét, hogy közléseiket a fogyatékossgal élők számára akadálymentessé tegyék.

Adatgyűjtés a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételének méréséhez

A kutatás az EU 28 tagállamában nyilvánosan hozzáférhető forrásokból összegyűjtött, meglévő adatokon alapult. Az adatgyűjtési folyamat és az elemzés során három fő kérdésre derült fény:

- nincs szisztematikus adatgyűjtés;
- nincsenek előírások és iránymutatások az akadálymentesség mérésére, különösen az olyan mérésre, amellyel az EU egész területén összehasonlítható eredményeket lehetne kapni;
- aggályosak a fogyatékossgal élő személyek tapasztalatainak összegyűjtésére használt meglévő módszerek.

A kutatás összességében azt mutatja, hogy a megbízható, összehasonlítható adatok hiánya miatt egyelőre nem lehet pontos képet alkotni a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételének helyzetéről az EU-ban. A tagállamok vagy az EU szintjén kevés a szisztematikus adatgyűjtés a fogyatékossgal élő személyek választási részvétellel kapcsolatos tapasztalatairól.

Még ha vannak is adatok, a fogyatékossgal közös értelmezésének hiánya és az akadálymentesség értékelésére szolgáló harmonizált uniós előírások hiánya megnehezíti az országok közötti összehasonlítást. A meglévő adatokban gyakran a fizikai károsodással élő személyek helyzetén van a hangsúly, ugyanakkor nem foglalkoznak más fogyatékossgal élővel, akiknek a politikai részvétele esetleg kevésbé látható akadályokba ütközik.

Nehézséget jelent a fogyatékossgal élő személyek tapasztalatairól szóló megbízható, pontos statisztikai adatok összegyűjtése. A fogyatékossgal élő személyek egy részének – például a tartós gondozást nyújtó intézményekben élőknek vagy a verbálisan nem kommunikáló személyeknek – a jelenlegi felmérésekből való *de facto* kizárása nyomatékosítja,

hogyan javítani kell a meglévő módszertani eszközökön, és megfelelő erőforrásokat kell biztosítani, hogy a tapasztalatokat pontosan és megbízhatóan le lehessen képezni a célirányos, különböző szempontok szerinti bontásban közölt, összehasonlítható adatokkal. Ennek érdekében a fogyatékossgal élő statisztikai adatokkal foglalkozó washingtoni munkacsoport már globális erőfeszítéseket kezdett, és ezekben az FRA és az Európai Bizottság is részt vesz, uniós szinten pedig az Eurostat dolgozik ezen. Az FRA tovább fog egyeztetni az Európai Bizottsággal, az ANED-del és más megfelelő szereplőkkel, hogy támogassa a releváns adatgyűjtés javítását.

Vélemények

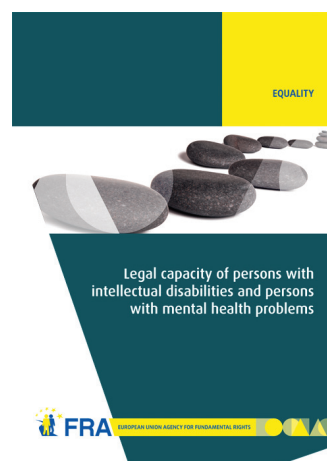
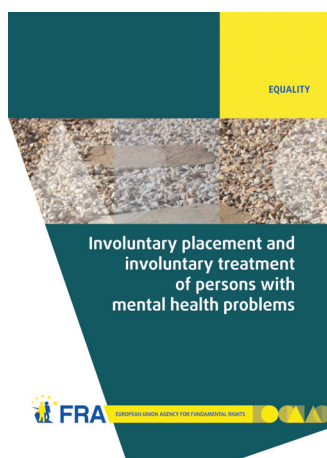
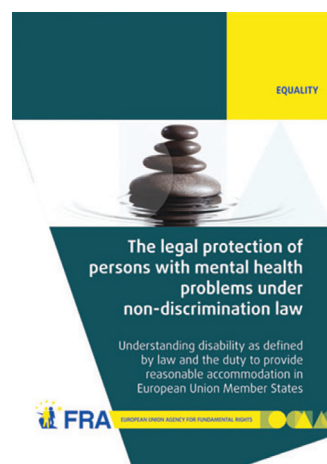
Az EU-nak és a tagállamoknak a CRPD 31. cikke szerinti kötelezettségeikkel összhangban megfelelő információkat, köztük statisztikai és kutatási adatokat kell gyűjteniük, amelyek révén az egyezmény politikai részvétellel kapcsolatos rendelkezéseinek végrehajtásához szükséges politikákat alakíthatnak ki és valósíthatnak meg.

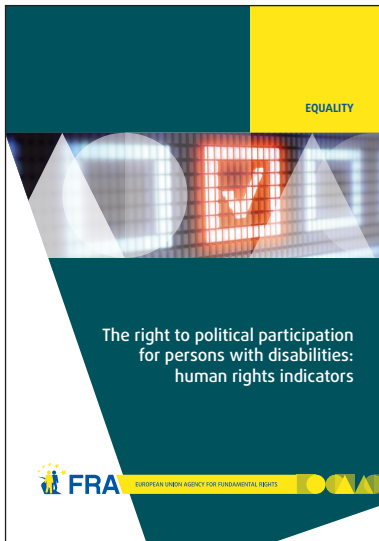
A 2010–2020-ra szóló európai fogyatékossgügy stratégiaiban és az „EU 2020” stratégia társadalmi befogadására vonatkozó célkitűzésében vázolt intézkedések szellemében az Európai Bizottságnak törekednie kell az uniós szociális felmérések (a jövedelmekre és az életkörülményekre vonatkozó uniós statisztika, a munkaerő-felmérés ad hoc modulja, európai egészségfelmérés) révén a fogyatékossgal élő személyekről összegyűjtött információk harmonizálására, és rendszeresen kell összehasonlítható adatokat gyűjtenie a fogyatékossgal élő személyek társadalmi befogadásának, ezenbelül politikai részvételének akadályairól is.

Az adatok uniós szintű összehasonlíthatósága érdekében az uniós intézmények és a tagállamok együtt dolgozhatnak a fogyatékossgal élő személyek alapjogi helyzetének felmérésére szolgáló, közösen elfogadott iránymutatások kialakításán. Ennek első lépése az akadálymentesség mérésére vonatkozó közös iránymutatások továbbfejlesztése lehetne.

Az adatgyűjtési feladatkörrel rendelkező uniós intézményeknek támogatniuk kell és ki kell egészíteniük azokat a tagállami erőfeszítéseket, amelyek a fogyatékossgal élő személyek politikai életben és közéletben való teljes körű részvételét meggátló akadályokat tükröző statisztikák és adatok összegyűjtésére irányulnak. Ennek része az olyan adatgyűjtési módszerek továbbfejlesztése és bevezetése is, amelyek minden fogyatékossgal élő személyre, így a súlyosabb károsodásokkal élőkre is kiterjednek.

Ez az öt FRA-jelentés a fogyatékossgal élő személyek jogaihoz kapcsolódó problémák részletesebb elemzéseit tartalmazza.

Akár egy választott hivatal betöltéséért indul az ember, akár egy politikai párthoz csatlakozik, vagy csak figyelemmel kívánja kísérni a politikai híreket a médiában, a politikai életben való részvétel lehetősége mindenképpen az egyik központi eleme annak, hogy mit jelent demokratikus társadalomban élni. A jelentés az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA) és az európai bizottsági finanszírozással működő Európai Fogyatékosügyi Szakemberek Tudományos Hálózata (ANED) által az Európai Unió (EU) 28 tagállamából összegyűjtött, a fogyatékossgal élő személyek politikai részvételének helyzetét tükröző adatokat elemzi. A jelentésben bemutatott emberi jogi mutatók azt jelzik, hogy a jogi és adminisztratív akadályok, a hozzáférhetetlen folyamatok és információk, valamint a politikai jogok ismeretének hiánya a fogyatékossgal élőket megfoszthatja a közösségük politikai életében való részvétel lehetőségétől. A kutatásból az is kiderül, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek a választásokon való részvétellel kapcsolatos tapasztalatairól az EU-ban nem állnak rendelkezésre megbízható, összehasonlítható adatok. A közigazgatás legitimitásának növeléséhez és az igazságosabb, befogadó, minden tagja számára teljes körű részvételi lehetőséget kínáló társadalom létrehozása érdekében a lehető leghamarabb foglalkozni kell ezekkel a problémákkal.

További információk:

Az FRA *The right to political participation of persons with disabilities: human rights indicators* (A fogyatékossgal élő személyek politikai részvételhez való joga: emberi jogi mutatók) című jelentésének teljes szövegét lásd: <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/indicators-political-participation-persons-disabilities>

Az FRA-nak a fogyatékossgal élő személyek jogaival kapcsolatos tevékenységeiről szóló áttekintés itt érhető el: <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities>

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2014
Fénykép: © Shutterstock

FRA – AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Bécs – Ausztria
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

